

Orta Doğu’da Devletler Arası Askeri Anlaşmazlıkların Modellenmesi

Zuhal Çalık Topuz*

Öz

Orta Doğu coğrafyası dünyanın çatışmalarla parçalanmış tek bölgesi olmamasına rağmen, uzun zamandır dünyanın en çatışmalı bölgelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çatışmalar ve savaşlar, Orta Doğu’nun bölgesel sistemini derinden etkilemiştir. Çatışmalar ve savaşların olumsuz etkileri, devletler arası askeri anlaşmazlıkların nedenini anlamayı oldukça gerekli kılmaktadır. Devletler arası askeri anlaşmazlıklara yönelik tarihsel veri setlerinin varlığı ise askeri anlaşmazlıkların nicel yöntemlerle modellenmesini sağlamaktadır. Bu amaçla çalışmada Marwala tarafından kapsamlı bir şekilde incelenen ve açıklanan yedi bağımsız değişken (ittifak, komşuluk, uzaklık, büyük güç, kapasite, demokrasi ve ekonomik bağımlılık) ile Orta Doğu’daki devletler arası askeri anlaşmazlıklar, lojistik regresyon analizi ile modellenmiştir. Nicel analiz sonuçlarına göre bu yedi değişkenden en çok ekonomik bağımlılık faktörü (negatif yönde) ve komşuluk faktörünün (pozitif yönde) Orta Doğu devletlerinin askeri anlaşmazlığı ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, Orta Doğu devletlerinin ekonomik açıdan bağımlı olduğu devletler ile daha az ve komşularıyla daha fazla askeri anlaşmazlık yaşadığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Orta Doğu, Devlet, Askeri Anlaşmazlık, Lojistik Regresyon

*Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Türkiye, zuhalcaliktopuz@ardahan.edu.tr ORCID: 0000-0003-0021-1353.

Modeling Interstate Militarized Dispute in the Middle East

Zuhal Çalık Topuz*

Abstract

Although the Middle East is not the only region torn by conflicts, it has long been recognized as one of the most conflict-ridden regions of the world. Conflicts and wars have profoundly affected the regional system of the Middle East. The adverse effects of conflicts and wars make it essential to understand the causes of inter-state militarized disputes. The availability of historical datasets on inter-state militarized disputes enables the modeling of militarized conflicts using quantitative methods. For this purpose, in this study, the seven independent variables (alliance, contingency, distance, great power, capability, democracy, and economic dependency), which were extensively examined and explained by Marwala, were modeled by logistic regression analysis. According to the results of the quantitative analysis, the economic dependency factor (negatively) and the contingency factor (positively) were found to be most related to the military conflicts of the Middle Eastern states. In other words, Middle Eastern states have been found to have fewer militarized disputes with economically dependent states and more militarized disputes with their neighbors.

Keywords: Middle East, State, Militarized Dispute, Logistic Regression

---

** Assist. Prof, Ardahan University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Türkiye, zualcaliktopuz@ardahan.edu.tr
ORCID:0000-0003-0021-1353.

1. Giriş

Orta Doğu'nun tarihi, devletler arası savaşlar, iç savaşlar, isyanlar, devrimler, darbeler, yabancı güçlerin işgalleri ve etnik-mezhepsel çekişmeler dolu şiddetli çatışmalarla geçmiştir.¹ Bu nedenle Orta Doğu coğrafyası, tartışmaya açık bir şekilde, dünya krizinin merkez üssü, kronik olarak savaşa yatkın ve dünyanın en uzun süreli çatışmalarının yer aldığı bir bölge olarak anılmaktadır.² Bu çatışmalarının çoğu, 20. yüzyılın başından 1970'lere kadar sömürgeci devlet oluşumunun mirasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dönemin emperyal güçleri olan İngiltere ve Fransa tarafından stratejik hedefleri doğrultusunda Orta Doğu'nun büyük kısmı paylaşılmış ve çoğu sınırları tartışma konusu olmaya devam eden son derece yapay devletler yaratılmıştır.³ Bu nedenle, Orta Doğu coğrafyasının şekillendirilmesinde uluslararası sistemin hâkim güçlerinin etkisi oldukça fazladır.⁴

Literatürde Orta Doğu coğrafyasını farklı ele alan kaynaklar bulunmakla birlikte, genel olarak Arap Yarımadası ve çevresinde yer alan ulus-devletlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda Orta Doğu jeopolitiğinde yer alan ülkeler arasında; bölgedeki etnik çoğunluğu temsil eden üç çevre ülke olan Mısır, İran ve Türkiye; bereketli hilalde yer alan merkez ülkeler (Irak, İsrail, Lübnan, Suriye ve Ürdün) ve Arap Yarımadası'nda bulunan devletler (BAE, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan, Umman ve Yemen) yer almaktadır.⁵ Bu ülkeler, Akdeniz ile Hint Okyanusu arasında yer almanın ortak özelliğini paylaşmaktadır. Ek olarak, İsrail dışında hepsi Müslüman devletler olmakla birlikte devletlerin çoğunluğu Arap etnik çoğunluğa (İran, İsrail ve Türkiye dışında) sahiptir.⁶

Tarih boyunca devletler arasında bir dizi askeri anlaşmazlık (çatışma, kriz, savaş vb.) vakası kaydedilmiş ve yıllar içinde devletlerin askeri

¹ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu*, çev. Şirin Tekeli (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 115.

² Raymond Hinnebusch, *The International Politics of the Middle East* (Manchester: Manchester University Press, 2003), 1.

³ Beverley Milton-Edwards ve Peter Hinchcliffe, *Conflicts in the Middle East since 1945* (United Kingdom: Routledge Taylor & Francis Group, 2007), 3.

⁴ Hinnebusch, *The international Politics of the Middle East*, 14.

⁵ Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, 115.

⁶ Louis A. MiMarco, *Traditions, Changes, and Challenges: Military Operations and the Middle Eastern City*, (Fort Leavenworth/ Kansas: Combat Studies Institute Press, 2004).

anlaşmazlık verileri devletler arasındaki farklı etkileşimleri ölçmek için kullanılmaya başlamıştır. Askeri anlaşmazlıkların nicel olarak analiz edilmesi, sonuçlarının nedensel bir yorumunu sağlamanın yanı sıra çatışmayı doğru bir şekilde tahmin edebilen modellerinde gelişmesini sağlamıştır.⁷ Bunun nedeni, askeri anlaşmazlıkların başlangıcını tahmin etmenin, devletlerin savaşa gitme nedenlerini anlamak kadar önemli olmasıdır. Bu yaklaşım ile, askeri anlaşmazlıkların nasıl önlenebileceği ve ihtilafların nasıl çözülebileceğine dair bir bilgi elde edinilmeye çalışılmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplininde çatışma ve işbirliği çalışmaları öncelikle ikili analiz düzeyinde incelenmektedir.⁸ Çalışmada Orta Doğu devletleri arasındaki askeri anlaşmazlıkların modellenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, tarihsel veriler ile istatistiksel modeller oluşturularak lojistik regresyon modeli ile iki devlet (dyad) arasındaki askeri anlaşmazlıklar (The Militarized Interstate Dispute/MID) modellenmiştir. Bu kapsamda çalışma üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölümde, Orta Doğu coğrafyasının şekillenmesindeki önemli etkenlere değinilmiştir. İkinci bölümde Orta Doğu coğrafyasındaki askeri anlaşmazlıkların doğası anlatılmıştır. Son bölümde ise, Orta Doğu'daki devletler arası askeri anlaşmazlıklar lojistik regresyon yöntemiyle modellenmiştir.

2. Orta Doğu Coğrafyasının Şekillenme Süreci

Batı merkezli bir tanımlama olan Orta Doğu kavramı, 1902 yılında Amerikalı tarihçi Alfred Thayer Mahan tarafından, merkezi Basra Körfezi olan, Arabistan ile Hindistan arasındaki bölgeyi belirtmek için ilk kez kullanılmıştır.⁹ Ancak kavram, coğrafi bir tanımlama yerine siyasi bir tanım olmuştur. Çünkü kavramın ne zaman ortaya çıktığı, niçin doğduğu ve sınırlarının ne olduğu konusunda bir kesinlik bulunmamakla birlikte,¹⁰ İngiltere'nin bölge üzerindeki egemenliğini tanımlamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle, birçok yönden Orta Doğu kavramı, Avrupa'yı dünyanın merkezi olarak gören

---

⁷ Nathaniel Beck, Gary King, ve Langche Zeng, "Improving quantitative studies of international conflict: A conjecture," *American Political Science Review* 94, no. 1 (2000): 21–35.

⁸ Erik Gartzke, Quan Li and Charles Boehmer, "Investing in the Peace: Economic Interdependence and International Conflict", *International Organization* 55, no. 2 (2001): 391–438.

⁹ Bernard Lewis, *The Shaping of the Modern Middle East*, (Oxford: Oxford University Press, 1994), 24.

¹⁰ Cemil Meriç, *Kırk Ambar*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980), 282.

Avrupa merkezli bir bakış açısını yansıtmıştır. Tarihsel süreç içerisinde ise Orta Doğu coğrafyası, küresel güçlerin dini, etnik ve mezhepsel farklılıkları kullanarak hakimiyet kurdukları ve sınırları kesin belli olmayan bir bölgeyi ifade etmiştir.¹¹

Orta Doğu'nun Doğu ve Batı'nın buluşma noktasındaki coğrafi konumu, önemli bir ticaret yolu olmasının yanı sıra, fikir, kültür ve medeniyetlerin beşiği olmasını sağlayarak bir merkez işlevi görmüştür.¹² İnsanlık tarihi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan en eski yazılı medeniyetlerin de ortaya çıktığı Ortadoğu'da tek tanrılı üç inanç gelişmiştir.¹³ Kudüs, Musevilğin, Hristiyanlığın ve İslam'ın kutsal yeri olarak adlandırdığı Orta Doğu coğrafyasının bir parçasıdır.¹⁴ Bölge, üç semavi dinin doğduğu coğrafya olması dışında zengin doğal kaynaklara sahiptir. Orta Doğu'nun jeopolitik yapısı ve sahip oldukları doğal kaynakları bölgenin dünya politikasındaki öneminin giderek artmasında da etkili bir faktör olmuştur. Orta Doğu coğrafyasının şekillenmesinde bir çok faktör yer almakla birlikte, altı temel tarihi, kültürel ve çağdaş faktörün –İslam, Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa sömürgeciliği, İsrail Devleti'nin kuruluşu, petrol ve ABD'nin rolü– etkileşimi ile önemi bir yere sahip olmuştur.¹⁵

Yedinci yüzyılda İslam'ın yükselişinden bu yana Orta Doğu coğrafyası İslam yurdu, İslam dünyasının coğrafi ve manevi merkezi, Müslüman inancının doğduğu ve İslam medeniyetinin ilk klasik formlarını aldığı yer olmuştur.¹⁶ Hz. Muhammed'in 632 yılında ölümünden, imparatorluk başkentinin 750'lerde Şam'dan Bağdat'a taşınmasına kadar geçen süre içerisinde İslam toplumu, Arap kökenlerinden evrensel bir dünya imparatorluğuna genişlemiştir.¹⁷ İslam, Arap dünyasındaki siyasi boşluğu doldurarak ve bölge devletlerinin çoğunluğunun siyaseti için bir temel sağlamıştır.¹⁸ Genel olarak Orta Doğu siyasetinde dinin yeri, üç dünya dininin doğum yeri olduğu için çok daha derin ve geniş bir anlamla doludur. Orta Doğu coğrafyasında

¹¹ Cevher Şulul, "Doğu Kavramı ve Coğrafi Sınırları", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 43 (2018): 162.

¹² Davut Dursun, "Ortadoğu'nun Ekonomik, Sosyal ve Siyasi Yapı Özellikleri Üzerine Genel Tespitler," *Journal of Social Policy Conferences*, no.50 (2005): 1241.

¹³ Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, 115.

¹⁴ Dan Smith, *The State of the Middle East: An Atlas of Conflict and Resolution* (UK: Routledge, 2014), 7.

¹⁵ Smith, *The State of the Middle East*, 8.

¹⁶ Lewis, *The Shaping of the Modern Middle East*, 45.

¹⁷ William Cleveland, *Modern Ortadoğu'nun Tarihi*, çev. Mehmet Harmancı (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008): 21.

¹⁸ Richard N. Haass, "The New Middle East", *Foreign Affairs* 85, no.6 (2006): 7.

yaşanan çatışmaların dünyanın geri kalanının dikkatini çekmesi, muhtemelen diğer faktörler kadar dinin etkisinden de kaynaklanmaktadır.¹⁹

Emeviler (661-750) ve Abbasiler (750-1258) dönemlerinde Orta Doğu'da siyasi birlik ve barış, Moğolların müdahalesine kadar devam etmiştir. Daha sonra Eyyübi ve Memlûklerin siyasi hakimiyetinde kalan Orta Doğu'da, 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu varlığını tesis etmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Orta Doğu coğrafyasında eyalet ve sancakların yerel yöneticilerini tayin edip bölgede hakimiyetini kurduktan sonra bu bölgelerin iktisadi, kültürel ve sosyal yapılarına müdahale etmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda bir arada yaşamının kurumsal karşılığı olan Osmanlı Millet sistemi, tüm Ortadoğu'da Osmanlı barışının tesis edilmesini sağlamıştır.²⁰ Osmanlı İmparatorluğu, ana gücünü Avrupa'daki vilayetlerinden almasına rağmen, Akdeniz'in doğu ucundaki Orta Doğu topraklarında, bugün Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün, Yemen ve İsrail/Filistin olarak bilinen yerler de dahil olmak üzere geniş topraklara nüfuz etmiştir.²¹ Ancak 17. yüzyılın sonlarına başlayan merkezi otoritenin zayıflaması, artan dış tehdit ve Avrupa'nın yükselen gücü Orta Doğu'nun kapılarını Avrupalı emperyal güçlere aralamıştır.²² İmparatorluğun çöküşü ile, bölgede Batı tarzı devletler sisteminin kurulmasının yolu açılmış ve sınırlar çoğunlukla Batılı emperyal güçler tarafından çizilmiştir.²³

Orta Doğu, tarihi, dinsel önemi, jeo-stratejik konumu ve sahip olduğu doğal kaynaklar ile büyük güçlerin her daim dikkatini çeken bir bölge olmuştur. Bu nedenle Orta Doğu coğrafyası, sömürgeci güçler tarafından çizilen keyfi sınırlarla birleşen karmaşık bir tarihe sahiptir. Bu durum Orta Doğu coğrafyasını kırılgan bir hale getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda dağıldığında Ortadoğu'nun büyük bir bölümü sömürge kontrolü veya etkisi altına girmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ABD Başkanı Wilson tarafından on dört maddede ortaya konan yeni uluslararası düzen vaatleri, ulusların kendi kaderini tayin etme beklentilerini yaratsa da, Araplar kendilerini topraklarının mülkiyeti konusunda İngiliz veya Fransız sömürge yönetimi himayesinde ve herhangi bir söz sahibi

---

¹⁹ Smith, *The State of the Middle East*, 116.

²⁰ Mustafa Alkan, "Osmanlı Devleti'nin 'İslam Birliği' Siyaseti: Ortadoğu'nun Osmanlılaşması" *Gazi Akademik Bakış* 9, no.18 (2016): 27-28.

²¹ Roger Owen, *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East* (UK: Routledge, 2013), 5.

²² Smith, *The State of the Middle East*, 20.

²³ Hinnebusch, *The International Politics of the Middle East*, 18.

olmaktan mahrum bulmuşlardır.²⁴ 1916 yılındaki Sykes-Picot Anlaşması ile bir yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu hazırlanırken diğer yandan ise Orta Doğu coğrafyasında İngiliz ve Fransız hakimiyetinin kurulması amaçlanmıştır. Sykes-Picot anlaşması ile Suriye ve Lübnan'ı da içeren hattın kuzeyindeki bölge Fransa'ya verilmiş ve hattın güneyindeki bölgeler Basra, Bağdat, Ürdün ve Filistin vilayetleri dahil olmak üzere İngiliz nüfuz bölgeleri haline gelmiştir.²⁵ Arap topraklarının sömürgeci güçler tarafından bu paylaşılma biçimi, günümüz Orta Doğu tarihini derinden etkilemiştir. İngiltere ve Fransa, Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914-18) sonra, özellikle petrol rezervlerine erişim ve doğuya giden yolların kontrolü dahil olmak üzere karmaşık bir nedenler toplamının sonucu olarak bölgede kolay hakimiyetlerini tesis etmek amacıyla Filistin, Ürdün, Suriye, Irak ve Lübnan'ı yaratmıştır. Emperyal rekabet sürecinde Orta Doğu coğrafyası, siyasi ve askeri açıdan zayıf olmaya mahkûm olan çok sayıda küçük devlete bölünmüştür.²⁶ Bu nedenle Orta Doğu'da uluslararası sınırlar, yaygın olarak kullanılan düz çizgilerle emperyal sınır oluşturmanın açık izini taşımaktadır.²⁷ Türkiye, İran ve Suudi Arabistan hariç Orta Doğu'nun geri kalanı için, iki savaş arası yıllar, yeni devletlerin sınırları içinde bir ulusal kendini tanımlama dönemi ve sömürgeci güçlere karşı kaderlerini tayin savaşı olmuştur.²⁸ Batılı güçlerin bölgeden çekilmesinin ardından ise, manda rejimlerinin devlet inşasından miras kalan yapısal sorunlar ve zayıflıklar, Orta Doğu'da bağımsızlığını kazanan devletlerde kalıcı hasarlar bırakmıştır.²⁹

İngiltere'nin Orta Doğu coğrafyasını şekillendirirken bir diğer planı ise, bölgede bir İsrail Devleti'nin kurulması için adımların atılmasını planlayan, Balfour Deklarasyonu'dur. İngilizlerin 1917 yılında Kudüs'ü ele geçirmelerinin ardından Filistin Osmanlı idaresinden çıkmış ve 1920 yılına kadar İngiliz askeri idaresi altında kalmıştır. San Remo (1920) Konferansı'nın ardından ise askeri idare yerini sivil

²⁴ Louise Fawcett, ed. *International Relations of the Middle East* (UK: Oxford University Press, 2016), 58.

²⁵ Yassamine Mather, "The Fall of the Ottoman Empire and Current Conflict in the Middle East", *Critique* 42, no.3, (2014): 471.

²⁶ Hinnebusch, *The International Politics of the Middle East*, 19.

²⁷ Gerald H. Blake, "International Boundaries and Territorial Stability in the Middle East: An Assessment", *GeoJournal* 28, no. 3, (1992): 366.

²⁸ Fawcett, *International Relations of the Middle East*, 52.

²⁹ Merve Özdemirkıran Embel, "Orta Doğu'da Modern Devletin İnşası: Irak ve Suriye Örnekleri Üzerinden Bir Değerlendirme", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 8, no. 1, (2021): 184.

idareye bırakmıştır.³⁰ İngiliz manda yönetimi boyunca bölgede Yahudilerin bölgeye göç etmeleri bölgenin demografik yapısının değişmesine neden olmuştur. Balfour Deklarasyonu ile amaçlanan Yahudi Devleti'nin kurulması fikrinin 1948 yılında gerçekleşmesi, Araplar ve Yahudiler arasında artan bir çatışma döngüsünü başlatmıştır. Yaşanan çatışmalardan (1948,1956, 1967 ve 1973 Savaşı) sonra, Arap-İsrail anlaşmazlığı Ortadoğu'nun en yaygın ve devam eden unsuru olmuştur.³¹

Orta Doğu coğrafyasında, İngiliz-Fransız sömürgeciliğinin son aşamaları 1950'lere kadar sürmüştür. 1955'te İngiltere'nin, Süveyş Kanalı bölgesini boşaltmasının ardından Süveyş kanalını millileştiren bir Mısır kararnamesi, İngiliz ve Fransızların Mısır'ı işgaline yol açmış ancak ABD'nin müdahil olmasıyla tam bir siyasi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu olay sonrasında sömürgeci güçlerin bölgeden geri çekilmesi hızlanmıştır. Süveyş Kanalı krizi ile uluslararası sisteminin iki ana gücü olan ABD ve SSCB, Orta Doğu coğrafyasında dengeleri yeniden değiştirmiştir. İngiltere ve Fransa bölgeden çekilirken Orta Doğu devletleri bağımsızlıklarını kazanmaya başlamıştır. Kuveyt 1961'de bağımsız olurken, Körfez şeyhlikleri 1971-72 yılında İngiltere'den bağımsızlıklarını kazanmıştır. Tablo 1'de Orta Doğu devletlerinin bağımsızlık yılları gösterilmiştir.

Tablo 1. Orta Doğu Devletlerinin Bağımsızlık Yılları

Devletler	Bağımsızlık Yılları	Sömürgeci Devlet
Mısır	1922	Birleşik Krallık
İran İslam Cumhuriyeti	1979	-
Türkiye	1923	-
Irak	1932	Birleşik Krallık
İsrail	1948	Birleşik Krallık
Ürdün	1946	Birleşik Krallık
Lübnan	1943	Fransa
Suriye	1946	Fransa
Suudi Arabistan ³²	1932	Birleşik Krallık Himayesi

³⁰ Cleveland, *Modern Ortadoğu'nun Tarihi*, 271 ve 273.

³¹ Milton-Edwards ve Hinchcliffe, *Conflicts in the Middle East Since 1945*, 1.

³² Birinci Dünya Savaşı sırasında İbn-i Suud, İngiliz hükümeti ile 1915 Darin Antlaşması'nı imzalayarak İngiliz himayesi statüsünü kabul etmiştir.

Bahreyn	1971	Birleşik Krallık
BAE	1972	Birleşik Krallık
Katar	1971	Birleşik Krallık
Kuveyt	1961	Birleşik Krallık
Umman	1951	Birleşik Krallık
Yemen	1990	Birleşik Krallık

Arap dünyasının modern devletleri, bağımsızlıklarının ardından büyük güçlerin –İkinci Dünya Savaşı’ndan önce Büyük Britanya ve Fransa’nın, sonrasında ise ABD ve Sovyetler Birliği’nin, 21. yüzyılda ise ABD ve Rusya’nın– çıkarlarını ve politikalarını yansıtmıştır. Soğuk Savaş boyunca Orta Doğu coğrafyası, büyük güç rekabetinin çok önemli bir alanı olmuştur. Bir asır önceki Avrupalı güçler gibi, ABD ve SSCB de kendi nüfuzlarını genişletirken birbirlerinin bölgedeki nüfuzunu sınırlamaya çalışmıştır.³³ Orta Doğu coğrafyası, kırk yıl boyunca SSCB ile ABD arasındaki Soğuk Savaş’ın bir uzantısı olmuştur. ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki rekabet, Orta Doğu’daki siyaset dinamiklerine ve çatışmalara neden olmuştur. Soğuk Savaş’ın hem gerilimin yükselmesine hem de çatışmanın büyümesine katkıda bulunmadaki etkisi, özellikle 1950’ler, 1960’lar ve 1970’ler boyunca bölgeye damgasını vurmuştur.³⁴

Orta Doğu coğrafyasının şekillenmesindeki bir diğer önemli etken ise petroldür. Yerasimos, petrolün Orta Doğu coğrafyasının şekillenmesindeki önemini, “petrole gelince Orta Doğu’nun çağdaş tarihinin bu mürekkeple yazıldığını söylemeye gerek bile yok” ifadesiyle belirtmiştir.³⁵ Orta Doğu petrolüyle ilgili olarak, kontrol, erişim ve etki konuları dünya siyasetinin temelini oluşturmaktadır. Bu durumda petrol, Orta Doğu’yu dünya siyasetinin merkezine yerleştirmekte ve dış güçlerin çıkarlarını bölgedeki olayların şekillenmesinde kilit bir güç olarak tutmasına neden olmaktadır.³⁶

Sonuç olarak, Orta Doğu coğrafyasının sahip olduğu jeo-stratejik konumun önemi, dinsel kutsallığı ve jeo-ekonomik kaynaklarının varlığı bölgenin emperyal güçler tarafından şekillendirilmesinde büyük rol oynamıştır. Bölgenin siyasi kültürü Osmanlılara çok şey borçluyken, siyasi yapısı etkin bir şekilde Avrupalılar tarafından

³³ Lisa Anderson, “Peace and Democracy in the Middle East: The Constraints of Soft Budgets”, *Journal of International Affairs* 49, no. 1, (1995): 28 ve 35.

³⁴ Milton-Edwards ve Hinchcliffe, *Conflicts in the Middle East Since 1945*, 6.

³⁵ Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, 123.

³⁶ Smith, *The State of the Middle East*, 43.

belirlenmiştir. 20. yüzyılın ortalarında dekolonizasyon gelişirken, 1948 yılında İsrail Devleti kurulmuş; 1950'lerde, zayıflayan Fransız ve İngiliz güçlerinin yerini ABD ve SCBB almış ve petrolün önemi artarken muazzam bir servet yaratmaya başlamıştır.³⁷

3. Orta Doğu Coğrafyasında Yaşanan Askeri Anlaşmazlıklar

Sahip olduğu jeo-stratejik konumu ve zengin doğal kaynaklarının etkisiyle Orta Doğu coğrafyası tarihin değişik dönemlerinde çeşitli çatışmalara ve savaşlara sahne olmuştur. Bu yüzden, Orta Doğu'nun uluslararası ilişkiler tarihine uzun süredir belirsizlik ve çatışma hakimdir.³⁸ Bölgedeki iç savaşlar ve çatışmalar, Osmanlı topraklarının Sykes-Picot anlaşması ardından Fransa ve İngiltere arasında kolonyal olarak paylaşılmasına uygun olarak bölgede keyfi sınırlar dayatılmasına ve birçok yeni devletin kurulmasına kadar uzanmaktadır.³⁹ Sömürgeci güçlerin keyfi sınırları, Orta Doğu coğrafyasında toprak anlaşmazlıklarına yol açarak çatışmaların başlıca nedenleri arasında yer almasına neden olmuştur. Toprak anlaşmazlığı (ihtilafli bölgeler), ortak anavatanlarının veya sömürge sınırlarının nerede sabitlenmesi gerektiği konusunda devletler arasında bir anlaşmazlığı içermektedir.⁴⁰ Orta Doğu devletlerinin aralarındaki toprak ihtilaflarına, 1971 yılında İran'ın Bahreyn üzerinde egemenliğini ilan ederek Hürmüz Boğazındaki üç küçük adayı işgal etmesi örnek gösterilebilir. Tablo 2'de Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu devletleri arasındaki toprak ihtilafları gösterilmiştir.

Tablo 2. Soğuk Savaş Dönemi Devletlerarası Toprak İhtilafları⁴¹

Devletler	Yıllar
Mısır-İsrail	1948-1979
Suriye-İsrail	1948-...
Ürdün-İsrail	1948-1990
İran-Irak	1980-1988

³⁷ Smith, *The State of the Middle East*, 15.

³⁸ Fred Halliday, *The Middle East in International Relations: Power, Politics and Ideology* (UK: Cambridge University Press, 2005).

³⁹ Mather, "The Fall of the Ottoman Empire and Current Conflict in the Middle East", 472.

⁴⁰ Paul Huth, *Standing Your Ground: Territorial Disputes and International Conflict* (University of Michigan Press, 2009), 19.

⁴¹ Huth, *Standing Your Ground*, 27-28.

Irak-Kuveyt	1990-1991
İran- UK/Bahreyn	1950-1970, 1979-90
İran- UK/BAE	1950-90
İran- Suudi Arabistan	1950-68
Ürdün- Suudi Arabistan	1950-65
Umman- BAE	1977-81
Katar- Bahreyn	1967-90
Suudi Arabistan-Irak	1950-81
Suudi Arabistan-Kuveyt	1961-1990
Suudi Arabistan-Katar	1950-65
Suudi Arabistan-BAE	1950-74

Tablo 2’den görüldüğü gibi birçok Orta Doğu Devleti, sınırları ve egemenlik alanları ile ilgili sorun yaşamıştır. Bu sorunlar günümüzde hala çatışmalara neden olabilecek potansiyele sahiptir. Bu nedenle, Orta Doğu’daki çatışmaların en dikkat çekici özelliklerinden bir diğeri de sürekliliğidir. Bölge devletleri arasında yaşanan savaşlar sonucunda yapılan müzakerelere, rejim değişikliklerine ve uluslararası arabuluculuklara rağmen rekabet ve çatışmalar son bulmamıştır. Bu çatışmalar arasında Arap-İsrail çatışmasının özelinde Filistin-İsrail çatışması uluslararası politikadaki en kalıcı çatışmalardan birisi olmuştur. İran-Irak rekabeti ise Orta Doğu tarihinin en kanlı ve en uzun süreli savaşlarından bir tanesidir.⁴² Bu savaşlar bölgesel yapıyı harap etmiş, tehdit algısının ve güvensizliğin artmasına yol açmıştır.⁴³

Toprak ihtilafların yanı sıra Orta Doğu’da askeri anlaşmazlıkların bir diğer faktörü arasında çatışan ideolojiler, etnik ve dini farklılıklar ve süper güç rekabeti yer almaktadır.⁴⁴ Çatışan ideolojiler ve etnik-dini farklılıklara, 1980’lerde iki bölgesel güç olan İran ve Irak’ın sekiz yıl boyunca sürecektir savaşı örnek gösterilebilir. Savaşa neden birçok sorun olmakla birlikte, 1979 yılında İran İslam Devrimi sonrası İran’ın rejim ihracı söylemlerinin çevre ülkelerdeki Şii azınlıklar üzerinde oluşturabileceği devrimci etkinin⁴⁵ yayılabileceği düşüncesi Orta Doğu devletlerinin güvenlik algılarının hızla değişmesine yol açmıştır.

⁴² Mirjam E. Sørli, Nils Petter Gleditsch ve Håvard Strand, “Why is there so much conflict in the Middle East?” *Journal of Conflict Resolution* 49, no.1 (2005): 141.

⁴³ Akbar Khan ve Amjad Ali, “Understanding the Maintenance of Rivalries and Causes of Wars in the Middle East” *The Korean Journal of International Studies* 20, no. 3 (2022): 360 ve 362.

⁴⁴ Milton-Edwards ve Hinchcliffe, *Conflicts in the Middle East Since 1945*, 5.

⁴⁵ İşyar, Ö. Göksel ve Damla Taşdemir Kaderli, “Ortadoğu Politikaları Bağlamında Devrim Sonrası İran Dış Politikasının Temel Bileşenleri ve Dinamikleri”, *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 40, no.1 (2021): 71.

Petrol rezervlerine sahip olma konusundaki kaynak savaşları tehdidi ile birlikte, petrol endüstrisinin yarattığı siyasi etkilerin toplamı, petrolü Orta Doğu'da askeri anlaşmazlıkların önde gelen nedeni haline getirmektedir.⁴⁶ Bölgenin sahip olduğu enerji kaynakları, dünyanın en önemli cazibe merkezi olmasını sağlarken diğer yandan büyük çatışmaların yaşanmasına da neden olmaktadır. Bu bağlamda, Orta Doğu'daki savaş ile kapitalist petrol sektöründeki öz sermaye getirisi arasındaki ilişki, 1967 ve 1973 Arap-İsrail savaşları, Arap petrol ambargoları, Süveyş Kanalı'nın kapanması (1967-75) gibi birkaç önemli olay bağlamında ortaya çıkmıştır.⁴⁷ Enerji kaynakları, bölgesel bir çatışmadan çok dış müdahalenin etkili olmasına neden olmuştur.

Rejim türleri, uluslararası askeri anlaşmazlıkların bir kaynağı olabilmektedir.⁴⁸ Orta Doğu coğrafyası da dünyadaki en az demokratik bölgedir.⁴⁹ Demokratik rejimlerin aksine despotik ve otoriter rejimlerin askeri anlaşmazlık potansiyeli daha fazladır.⁵⁰ Immanuel Kant, uluslararası barışın sağlanabilmesi için cumhuriyetçi anayasalar, serbest ticaret ve ekonomik karşılıklı bağımlılık ve uluslararası hukuk ve kuruluşların önemini öne sürmüştür.⁵¹ Bu açıdan Orta Doğu devletlerinin otoriter rejimlere sahip olmaları, askeri anlaşmazlık eğilimlerinin daha fazla olabilmesinde bir neden olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Özetle, Orta Doğu'da bölgesel anlaşmazlıklar çatışmaların tırmanmasında önemli bir rol oynamış ve çatışmanın nedenlerine ivme kazandırmıştır.⁵² Bununla birlikte Orta Doğu'da yaşanan askeri anlaşmazlıkların altında egemenlik iddialarını barından toprak ihtilafları, enerji kaynakları, rejim türleri önemli yer tutmaktadır.

---

⁴⁶ Jeff D. Colgan, "Oil, Conflict and U.S. National Interests", *BELFER Center, Policy Brief*, Ekim 2013, <https://www.belfercenter.org/publication/oil-conflict-and-us-national-interests>.

⁴⁷ Jacob Mundy, "The Oil Security Myth and Middle East Insecurity", *MERIP*, 2020, <https://merip.org/2020/06/the-oil-for-security-myth-and-middle-east-insecurity/>.

⁴⁸ Erik Gartzke and Alex Weisiger, *Dynamic Difference and The Democratic Peace*, (San Diego, CA: University of California, 2008), 1.

⁴⁹ IDEA, "Africa and The Middle East: Resilient Democratic Aspirations and Opportunities for Consolidation", Son Erişim: 27 Ekim 2023, <https://www.idea.int/gsod-2021/africa-middle-east>.

⁵⁰ Akbar Khan ve Ali, Amjad, "Understanding the Maintenance of Rivalries", 363.

⁵¹ Immanuel Kant. *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*. Çev. Yavuz Abadan ve Seha L. Meray, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1960).

⁵² Khan Akbar, "Steps-to-War Theory and Interstate Wars in the Middle East: Is State-Sponsored Terrorism Another Escalating Step?," *Journal of Asian and African Studies* 56, no. 7 (2021): 2.

4. Orta Doğu Coğrafyasında Yaşanan Askeri Anlaşmazlıkların Modellenmesi

Tarihsel olarak krizler, çatışmalar ve savaşlar için veri kümelerinin varlığı, devletler arası askeri anlaşmazlıkların nicel yöntemlerle modellenmesine izin vermektedir.⁵³ Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası dönemde nispeten çok sayıda devletler arası askeri anlaşmazlık yaşayan bir bölge olan Orta Doğu coğrafyasının, Marwala tarafından kapsamlı bir şekilde açıklanan 7 bağımsız değişkeninin, yaşanan askeri anlaşmazlıkları ne ölçüde etkilediği sorusu, ampirik bir araştırma yöntemiyle ele alınmıştır. Bu modelle yedi bağımsız değişken (ittifak, komşuluk, uzaklık, büyük güç, kapasite, demokrasi ve ekonomik karşılıklı bağımlılık) ile bağımlı değişken olarak devletler arası askeri anlaşmazlık (MID verileri) arasındaki ilişki araştırılmıştır.⁵⁴

Literatürde ittifak, demokrasi gibi kilit değişkenler ile devletler arasındaki askeri anlaşmazlıkları inceleyen, çok sayıda araştırma ve yayın bulunmaktadır. Stodola ve diğerleri, ittifak, komşuluk, uzaklık, büyük güç, kapasite, demokrasi ve ekonomik karşılıklı bağımlılık değişkenlerini, veri madenciliği tekniklerini kullanarak çatışmaların önlenmesi ve tahmini üzerinde uygulamışlardır. Çalışmada sunulan sonuçlar, veri madenciliği tekniklerinin potansiyel ikili çatışmaları tahmin etmede başarılı ve yüksek doğrulukla kullanılabileceğini göstermiştir.⁵⁵ Bir başka çalışmada, Khan ve Ali, Orta Doğu devletleri arasındaki rekabet ve savaşa, askeri kapasitenin, demokrasi düzeyinin ve komşuluk faktörünün etkisini lojistik regresyon analizi yaparak askeri kapasitenin ve komşuluğun, bölgesel rakipler arasında askeri anlaşmazlık olasılığını artırdığını ortaya koymuştur.⁵⁶ Yedi bağımsız değişken (ittifak, komşuluk, uzaklık, büyük güç, kapasite, demokrasi ve ekonomik karşılıklı bağımlılık) ile bağımlı değişken olarak devletler arası çatışma arasındaki ilişki Marwala tarafından da araştırılmıştır.⁵⁷ Çalışmalar farklı teknikler kullanarak ve bir veya daha fazla değişkenin

⁵³ Petr Stodola, et al. "Modelling Militarized Interstate Disputes Using Data Mining Techniques: Prevention and Prediction of Conflicts," *The Journal of Defense Modeling and Simulation* 18, no.4 (2021): 470.

⁵⁴ Tshilidzi Marwala, *Advanced Information and Knowledge Processing*. (London: Springer Verlag, 2013), 233-252.

⁵⁵ Stodola, "The Journal of Defense Modeling and Simulation", 470.

⁵⁶ Khan ve Amjad, "Understanding the Maintenance of Rivalries", 359-384.

⁵⁷ Tshilidzi Marwala ve Monica Lagazio, "Modeling and Controlling Interstate Conflict," *International Joint Conference on Neural Networks* 2 (2004): 1233-1238.

askeri anlaşmazlık üzerindeki etkilerini inceleyerek, alana önemli katkılar sağlamıştır.

Çalışmada, bağımlı değişken, herhangi bir şiddet derecesine sahip devletler arası askeri anlaşmazlığın (MID) başlangıcını gösteren ikili bir değişkenden oluşmaktadır.⁵⁸ Devletlerarası Askeri Anlaşmazlıklar, askeri gücün açık bir şekilde fiili kullanımı, teşhiri veya kullanma tehdidiyle sonuçlanabilecek devletler arasındaki veya arasındaki bir dizi etkileşim olarak tanımlanmaktadır.⁵⁹ Bu bağımlı değişkeni kodlama yöntemimiz şu şekildedir: herhangi bir ikili askeri anlaşmazlık yaşanmışsa 1, aksi takdirde 0 olarak kodlanmıştır. Bağımlı değişkenle ilişkilerini araştırmak için yedi bağımsız değişken seçilmiştir. Tablo 3'te bağımlı ve bağımsız değişkenlerin kodlanması ve veri kaynağı gösterilmiştir.

Tablo 3. Değişkenlerin Değer Aralığı

Değişkenler	Değerler	Veri Kaynağı
MID	0 ya da 1	COW Data ⁶⁰
İttifak	0 ya da 1	COW Data
Kapasite	Sürekli veri	COW Data
Komşuluk	0 ya da 1	COW Data
Uzaklık	Sürekli veri	COW Data
Demokrasi	10 ya da -10	Polity IV ⁶¹
Küresel Güç	0 ya da 1	COW Data
Bağımlılık	Sürekli veri	COW Data

İttifakların varlığı bir çatışmaya müdahale etme, bir çatışmada tarafsız kalmayı kabul etme veya bir çatışma olursa diğer devlete danışma taahhüdünde bulunan en az bir çift devlet arasındaki resmi anlaşmalardır.⁶² İttifak değişkeni, iki devlet arasındaki ittifakın derecesini ölçmektedir. Kapasite, devletlerin gücünün göstergesini

⁵⁸Zeev Maoz, “Dyadic Militarized Interstate Disputes (DYMID1.1),” Dataset-Version 1.1.

ftp://spirit.tau.ac.il/zeevmaoz/dyadmid60.xls. Şifre Korunmuştur (1999).

⁵⁹ Charles Gochman and Zeev Maoz, “Militarized interstate disputes 1816-1976,” *Conflict resolution* 28, no. 4, (1984): 585–615. [11]

⁶⁰ Correlates of War (COW), “Datasets,” <https://correlatesofwar.org/data-sets/> (Erişim Tarihi: 28.10.2023)

⁶¹ Center For Systemic Peace, “The Polity Project”, Son Erişim: 28 Ekim 2023, <https://www.systemicpeace.org/polityproject.html>.

⁶² Douglas Gibler, M. ve Meredith Sarkees. Coding Manual for v3.0 of the Corrlates of War Formal Interstate Alliance Data set, 1816-2000”, 2002.

ifade eden güç paritesi olarak tanımlanan bir orandır. Değişken, Birleşik Ulusal Kapasite endeksi (Composite Index of National Capability/CINC) verilerinin oranının 10 tabanına logaritması olarak hesaplanmaktadır. Komşu ülkelerin, komşu olmayan devletlere göre rakip olma ve savaşa zemin hazırlama olasılığının daha yüksek olduğu ileri sürülmektedir.⁶³ Bu nedenle komşuluk, devletler arası rekabetin önemli bir yönüdür. İki bölgesel güç coğrafi olarak komşu ise, çatışma gelişme olasılığı bulunmaktadır.⁶⁴ Uzaklık değişkeni iki ülke arasındaki mesafedir. İki devletin başkentleri arasındaki mesafenin kilometre cinsinden doğal logaritması olarak hesaplanmaktadır. Demokrasi düzeyi ile iki ülkenin birbirine göre demokratiklik düzeyi ölçülmektedir. Orta Doğu devletleri arasında küresel güce sahip devlet bulunmadığı için hesaba katılmamıştır. Ekonomik bağımlılık, devletlerin karşılıklı bağımlılığını ölçen sürekli bir sayısal değişkendir. İki ülke arasındaki ikili ticaretin GSYİH'ya oranı olarak hesaplanmaktadır. Bu nedenle değişken, ekonomik olarak daha az bağımlı olan devletin ekonomik karşılıklı bağımlılığının bir ölçüsünü yansıtmaktadır.

Çalışmada 1990-2012 yılları arasında 15 ülkenin ikili verisinden bir veri seti oluşturulmuştur. Veri setindeki değişkenlerden eksik verisi olan satırlar analizden çıkarılmıştır.⁶⁵ Böylece 4732 satırlık veri setinde 7 değişkene (MID, İttifak, Kapasite, Komşuluk, Uzaklık, Demokrasi ve Ekonomik Bağımlılık) ait toplam 33.124 veri ile analiz yapılmıştır. Analizler RapidMiner (v10) programıyla lojistik regresyon kullanılarak elde edilmiştir. Lojistik regresyon analizi, ikili bağımlı değişkenlerin modellenmesinde uygulanabilen yöntemlerinden biridir. Çalışmanın 2012 yılıyla sınırlı olması sonuçlarımızı çok fazla etkilememektedir. Etkilememesinde en büyük etkenlerden bir tanesi de Orta Doğu devletlerinin 2000 sonrası devletlerarası büyük bir çatışmaya girmemiş olmasıdır. Arap Baharı ortaya çıkan iç savaşlar gibi bölgeyi doğrudan etkileyen bir olay yaşanmış olsa da çalışma da devletler arası askeri anlaşmazlıklar incelenmektedir.

⁶³ Michael Colaresi, Karen Rasler, ve William Thompson, *Strategic Rivalries in World Politics Position, Space and Conflict Escalation* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).^[1]

⁶⁴ Bibek Chand, "Dynamics of Rivalry Between Geographically Contiguous Regional Powers: The Case of Sino-Indian Competition" *Asian Politics & Policy* 11, no.1 (2019): 122-143.

⁶⁵ İran'ın 1991-1992 ve İsrail'in 1990-1994 yıllarındaki GDP verisi ilgili kaynakta olmadığından iki devletin bu yıllardaki bağımlılık düzeyi hesaplanamamış ve bu nedenle de ilgili satırlar analizden çıkarılmıştır.

4.1. Modelleme Çıktıları

Tablo 4’te 1990-2012 yılları arasında Orta Doğu devletlerinin birbirleri ile askeri anlaşmazlık durumu “X” olarak belirtilmiştir.

Tablo 4. Orta Doğu devletlerinin 1990-2012 yılları arasındaki askeri anlaşmazlık durumu

	BAE	Bahreyn	Irak	İran	İsrail	Katar	Kuveyt	Lübnan	Mısır	Suriye	Suudi A.	Türkiye	Umman	Ürdün	Yemen
BAE			X	X											
Bahreyn			X												
Irak	X	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	
İran	X		X		X	X			X			X			
İsrail			X	X				X	X	X	X	X		X	
Katar			X	X							X				
Kuveyt			X												
Lübnan					X					X					
Mısır			X	X	X										
Suriye			X	X	X			X				X		X	
Suudi A.			X		X	X									X
Türkiye			X	X	X					X					
Umman			X												
Ürdün			X		X					X					
Yemen											X				
<i>MID sayısı</i>	<i>2</i>	<i>1</i>	<i>12</i>	<i>6</i>	<i>8</i>	<i>3</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>1</i>	<i>3</i>	<i>1</i>

Tablo 4’ten anlaşıldığı gibi bölge ülkeleri ile en fazla askeri anlaşmazlık içerisinde olan devlet Irak (n=12) olmuştur. Irak’ın, savaş sayısının yüksek olmasında 1990 ve 2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgali sonrası Orta Doğu devletlerinin koalisyon güçlerine katılmaları etkilidir.

4.2. Bulgular ve Tartışma

Lojistik regresyon, bağımsız değişken(ler)in bağımlı değişken üzerindeki etki düzeyini açıklayabilmekte ve modelin performansı gözlenen ile tahmin edilen değerlerin karşılaştırıldığı başarımlı metrikleriyle değerlendirilmektedir.⁶⁶ Bu çalışmada verilerin

⁶⁶ Michael. P. LaValley, “Logistic regression” *Circulation* 117, no.18, (2008): 2395-2399.

analizinde kullanılan lojistik regresyon yönteminin başarımlık metrikleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Model başarımlık metrikleri

	Gözlenen (0)	Gözlenen (1)	<i>Precision</i>
Tahmin edilen (0)	4419	231	95,03%
Tahmin edilen (1)	33	49	59,76%
<i>Recall</i>	99,26%	17,50%	94.42%

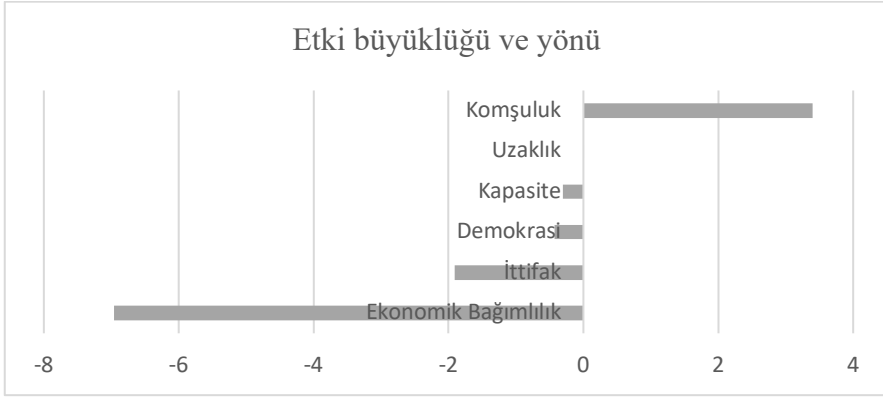
Tablo 5, lojistik regresyon analiziyle MID verilerinin %94,42 oranında doğru tahmin edildiğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, Orta Doğu'daki bir devletin diğeriyle askeri anlaşmazlık ihtimali; aralarındaki İttifak, Kapasite, Komşuluk, Uzaklık, Demokrasi ve Bağımlılık durumlarına bakılarak %94,42 oranında doğru tahmin edilebilmektedir.

Lojistik regresyon analiziyle; bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni (MID) açıklama oranı, MID faktörünü etkileyen faktörlerin etki büyüklüğü ve ilişkilerin yönü de anlaşılabilir. Tablo 6 lojistik regresyon modeliyle elde edilen bulguları göstermektedir.

Tablo 6. Lojistik regresyon modeli bulguları

Faktörler	Coefficient	Std. Error	p-Value
Bağımlılık	-6,957	48,539	0,886
İttifak	-1,906	0,154	0,000
Demokrasi	-0,427	0,244	0,081
Kapasite	-0,301	0,162	0,063
Uzaklık	0,005	0,177	0,980
Komşuluk	3,403	0,180	0,000
<i>Intercept</i>	-2,981	0,305	0,000

Tablo 6'da gösterilen etki büyüklüklerinin daha kolay anlaşılabilmesi için yalnızca etki büyüklüğü değerlerini Şekil 1'de grafikte gösterilmiştir.

Şekil 1. Faktörlerin etki büyüklükleri

Tablo 6’da bulguları verilen lojistik regresyon modelinin MSE (Ortalama Kare Hatası/Mean Squared Error) değeri 0.041, RMSE (Kök Ortalama Kare Hatası/Root Mean Squared Error) değeri 0.201 ve R^2 değeri 0.272 olarak hesaplanmıştır. MSE ve RMSE birer hata ölçüsü olduğundan sıfıra yaklaştıkça yüksek performansı göstermektedir.⁶⁷ Dolayısıyla, çalışmada hata ölçülerinin düşük olması nedeniyle modelin performansının iyi olduğu söylenebilir. R^2 değeri, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama yüzdesini göstermektedir. Bu çalışmadaki 6 bağımsız değişkenin MID bağımlı değişkenini açıklama oranı %27 olarak bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, askeri anlaşmazlıkların (MID verisinin) %27’si bu çalışmadaki 6 faktörle açıklanabilmektedir/ilgilidir. Devletler arası askeri anlaşmazlık elbette çok daha fazla boyutla analiz edilebilecek bir mekanizma gerektirir ve yalnızca 6 faktörle %100 oranda açıklanabilmesi zaten beklenemez. Çalışmada bulunan R^2 değeri (0.272), aynı faktörlerle dünya çapında MID verisinin tahmin edilmek için yapılan Stodola’nın⁶⁸ çalışmasının R^2 değeriyle (0.270) benzer bulunmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın, MID verisini tahmin etmeye yönelik önceki çalışmanın bulgusunu desteklediği söylenebilir.

Tablo 6’da p-value ve Coefficient değerleri dikkate alındığında, hangi faktörlerin MID faktörünü istatistiksel olarak anlamlı derecede ($p < .05$) etkilediği ve bu etkinin yönü (pozitif - negatif) anlaşılmaktadır. Örneğin, İttifak ve Komşuluk faktörlerinin MID değişkenini istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilediği, İttifak faktörünün

⁶⁷Wenjian Wang, & Zongben Xu, “A Heuristic Training for Support Vector Regression”, *Neurocomputing* 61, (2004): 259-275.

⁶⁸ Stodola, *The Journal of Defense Modeling and Simulation*, 470.

etkisinin negatif yönde olduğu ve Komşuluk faktörünün etkisinin pozitif yönde olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, Orta Doğu'daki iki devlet arasında ittifak sayısı arttıkça askeri anlaşmazlık sayısının azaldığını ve komşuluk durumları varsa askeri anlaşmazlık durumlarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, Orta Doğu devletlerinin ittifak yaptıkları ülkelerle askeri anlaşmazlık eğiliminin az olduğu ve genelde komşularıyla askeri anlaşmazlık yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Khan ve Ali'nin çalışmasında komşuluğun bölge ülkeleri arasında rekabet olasılığını önemli ölçüde arttırdığı sonucu⁶⁹ yapılan bu çalışma da yapılan lojistik regresyon analiziyle de ortaya çıkmıştır. Orta Doğu devletlerinin komşu olma durumu askeri anlaşmazlık olasılığını arttırmaktadır. Bu iki faktörün haricinde, Demokrasi ve Kapasite faktörlerinin MID faktörü üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, MID faktörüyle istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki ($p>.05$) bulunmamış olsa da p düzeyi (0.081 ve 0.063) anlamlı kabul edilecek orana (0.05) çok yakın olduğundan, bu durumu dikkate almak koşuluyla MID faktörü üzerinde etkilerinin olduğundan söz edilebilir. Etkinin yönü incelendiğinde ise hem Demokrasi hem de Kapasite faktörlerinin MID üzerindeki etkisinin negatif yönde olduğu görülmektedir. Yani, Orta Doğu devletlerinin demokrasi düzeyi ve kapasitesi arttıkça askeri anlaşmazlık eğilimlerinin azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Demokratik siyasi sistemlerin askeri anlaşmazlıkları azaltıcı bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Son olarak, Bağımlılık ve Uzaklık faktörlerinin MID üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı ($p>.05$) bulunmuştur. Dolayısıyla, iki Orta Doğu Devleti'nin askeri anlaşmazlık eğilimlerinin, birbirlerine olan bağımlılık ve uzaklıklarıyla pek ilgili olmadığı anlaşılmıştır. Bağımlılık faktörünün etkisinin yönü incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmasa da MID faktörü üzerindeki etkisinin negatif yönde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, iki Orta Doğu Devleti'nin birbirine bağımlılığı arttıkça askeri anlaşmazlık durumlarının azaldığı anlaşılmaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışmada Orta Doğu devletleri arasındaki askeri anlaşmazlıklar modellenerek, girdi değişkenleri (demokrasi, müttefikler, komşuluk, uzaklık, kapasite, bağımlılık) ile askeri anlaşmazlık (MID) durumları arasındaki ilişkinin lojistik regresyon yöntemiyle tahmin edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, bağımsız değişkenlerin devletleri

---

⁶⁹ Khan ve Amjad, *Understanding the Maintenance of Rivalries*, 374.

anlaşmazlığa götürmekteki rolüne odaklanılmıştır. Bu çalışma kapsamında yapılan lojistik regresyon analizi sonucuna göre iki Orta Doğu devleti arasındaki askeri anlaşmazlık ihtimali %94,42 doğrulukla tahmin edilebilmektedir. Bu tahmini yapabilmek için iki devletin 6 faktöre yönelik verisi aşağıdaki formüle yerleştirilerek hesaplama yapılabilir.

$$\text{MID} = \text{Bağımlılık } X (-6,957) + \text{İttifak } X (-1,906) + \text{Demokrasi } X (-0,427) + \text{Kapasite } X (-0,301) + \text{Uzaklık } X (0,005) + \text{Komşuluk } X (3,403) - 2,981$$

Formülde belirtilen altı faktörle yapılacak hesaplama sonucunda elde edilecek değer 0.5'in altında olması MID değerinin sıfır (çatışma yok) olmasını, 0.5'e eşit veya üzerinde olması ise MID değerinin 1 (çatışma var) olmasını gösterecektir.

Lojistik regresyon analizi sonucunda, Orta Doğu coğrafyasındaki devletler arası askeri anlaşmazlıkların en çok ekonomik bağımlılık ve komşuluk faktörleriyle açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada, askeri anlaşmazlık durumunun ekonomik bağımlılık ile negatif yönde ve komşuluk ile pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Diğer bir ifadeyle, Orta Doğu devletlerinin ekonomik bağımlılığı olduğu devletlerle daha az ve komşu olduğu devletlerle daha çok askeri anlaşmazlık eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma, Uluslararası İlişkiler Disiplininde potansiyel ikili çatışmaları modellemede lojistik regresyon analizinin başarılı ve yüksek doğrulukla kullanılabileceğini göstermektedir. Gelecekteki çalışmalarda 1) farklı coğrafyadaki devletler analize dahil edilebilir, 2) daha farklı makine öğrenmesi modelleri kullanılarak çalışmanın kapsamı genişletilebilir ve 3) bu çalışmanın bulgularıyla kıyaslanarak Orta Doğu devletlerinin askeri anlaşmazlık durumunu etkilediği belirlenen faktör farklılıkları tespit edilebilir.

Bilgi

Verilerin analizinde danışmanlığı için Dr. Arif Cem Topuz'a teşekkür ederim.

Kaynakça

Alkan, Mustafa. “Osmanlı Devleti’nin ‘İslam Birliği’ Siyaseti: Ortadoğu’nun Osmanlılaşması.” *Gazi Akademik Bakış* 9, no. 18 (2016): 17-32.

Anderson, Lisa. “Peace and Democracy in the Middle East: The Constraints of Soft Budgets.” *Journal of International Affairs* 49, no. 1, (1995): 25-44.

Beck, Nathaniel, Gary King, ve Langche Zeng. “Improving Quantitative Studies of International Conflict: A Conjecture.” *American Political Science Review* 94, no. 1 (2000): 21– 35.

Bibek, Chand. “Dynamics of Rivalry Between Geographically Contiguous Regional Powers: The Case of Sino-Indian Competition.” *Asian Politics & Policy* 11, no. 1 (2019): 122-143.

Blake, H. Gerald. “International Boundaries and Territorial Stability in the Middle East: An Assessment.” *GeoJournal* 28, no. 3 (1992): 365-373.

Center For Systemic Peace, “The Polity Project”, Son Erişim: 28 Ekim 2023, <https://www.systemicpeace.org/polityproject.html>.

Cleveland, William. *Modern Ortadoğu’nun Tarihi*, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.

Colaresi, Michael, Karen Rasler ve William Thompson. *Strategic Rivalries in World Politics Position, Space and Conflict Escalation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Colgan, Jeff D. Oil. Conflict and U.S. National Interests, BELFER Center, Policy Brief, Ekim 2013, <https://www.belfercenter.org/publication/oil-conflict-and-us-national-interests>.

Correlates of War (COW), “Datasets,” Son Erişim: 28 Ekim 2023, <https://correlatesofwar.org/data-sets/>.

Dursun, Davut. “Ortadoğu’nun Ekonomik, Sosyal ve Siyasi Yapı Özellikleri Üzerine Genel Tespitler.” *Journal of Social Policy Conferences*, no.50 (2005):1231-1274.

Embel Özdemirkıran Merve. “Orta Doğu’da Modern Devletin İnşası: Irak ve Suriye Örnekleri Üzerinden Bir Değerlendirme” , *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 8, no. 1, (2021): 157-189.

Fawcett, Louise (ed.). *International Relations of The Middle East*. Oxford University Press, 2016.

Gartzke, Erik ve Alex Weisiger. *Dynamic Difference and The Democratic Peace*. San Diego, CA: University of California, 2008.

Gartzke, Erik, Li, Quan ve Boehmer Charles. “Investing in the Peace: Economic Interdependence and International Conflict.” *International Organization* 55, no. 2 (2001): 391–438.

Gibler, Douglas M. ve Meredith Sarkees. *Coding Manual for v3.0 of the Corrlates of War Formal Interstate Alliance Data set, 1816-2000* (2002).

Gochman Charles ve Maoz, Zeev. “Militarized Interstate Disputes: 1816-1976.” *Conflict Resolution* 28, no. 4 (1984): 585–615.

Haass, Richard. “The New Middle East.” *Foreign Affairs* 85, no.6 (2006): 2-11.

Halliday, Fred. *The Middle East in International Relations: Power, Politics and Ideology*. UK: Cambridge University Press, 2005.

Hinnebusch, Raymond. *The International Politics of The Middle East*. Manchester: Manchester University Press, 2003.

Huth, Paul. *Standing Your Ground: Territorial Disputes and International Conflict*. Michigan: University of Michigan Press, 2009.

IDEA, “Africa and The Middle East: Resilient Democratic Aspirations and Opportunities for Consolidation, Son Erişim: 27 Ekim 2023, <https://www.idea.int/gsod-2021/africa-middle-east>.

İşyar, Ö. Göksel ve Damla Taşdemir Kaderli. “Ortadoğu Politikaları Bağlamında Devrim Sonrası İran Dış Politikasının Temel Bileşenleri

---

Devletlerarası Anlaşmazlıkların Modellenmesi ve Dinamikleri”, *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 40, no.1 (2021): 63-94.

Kant, Immanuel. *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*. çev. Yavuz Abadan ve Seha L. Meray, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1960.

Khan, Akbar ve Amjad Ali, “Understanding the Maintenance of Rivalries and Causes of Wars in the Middle East.” *The Korean Journal of International Studies* 20, no. 3 (2022): 359-384.

Khan, Akbar, “Steps-to-War Theory and Interstate Wars in the Middle East: Is State-Sponsored Terrorism Another Escalating Step?.” *Journal of Asian and African Studies* 56 no.7, (2021): 1-17.

LaValley, Michael P. “Logistic regression,” *Circulation* 117, no. 18, (2008): 2395-2399.

Lewis, Bernard. *The Shaping of the Modern Middle East*. Oxford: Oxford University Press, 1994.

Maoz, Zeev. “Dyadic Militarized Interstate Disputes (DYMID1.1),” Dataset-Version 1.1.

<ftp://spirit.tau.ac.il/zeevmaoz/dyadmid60.xls>. Şifre Korunmuştur (1999).

Marwala, Tshilidzi. *Advanced Information and Knowledge Processing*. London: Springer- Verlag, 2013.

Marwala, Tshilidzi ve Lagazio Monica. “Modeling and Controlling Interstate Conflict,” *International Joint Conference on Neural Networks* 2, (2004): 1233-1238.

Mather, Yassamine. “The Fall of the Ottoman Empire and Current Conflict in the Middle East”, *Critique* 42, no. 3 (2014): 471-485.

Meriç, Cemil. *Kırk Ambar*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980.

Milton-Edwards, Beverley ve Hinchcliffe, Peter. *Conflicts in the Middle East Since 1945*, United Kingdom: Routledge Taylor & Francis Group, 2007.

MiMarco, Louis A. *Traditions, Changes, and Challenges: Military Operations and The Middle Eastern City*, Fort Leavenworth/ Kansas: Combat Studies Institute Press, 2004.

Mundy, Jacob, “The Oil Security Myth and Middle East Insecurity”, MERIP, 2020, <https://merip.org/2020/06/the-oil-for-security-myth-and-middle-east-insecurity/>

Owen, Roger. *State, Power and Politics in The Making of The Modern Middle East*. UK: Routledge, 2013.

Skrede, Gleditsch ve K. Michael D. Ward. “Visualization in the Study of International Relations, in Mintz”, A., Russett, (eds.), *New Directions in International Relations*, Lexington Books, MA, Lexington, (2005) ss. 65–91.

Smith, Dan. *The State of The Middle East: An Atlas of Conflict and Resolution*. UK: Routledge, 2014.

Sørli, Mirjam E., Nils Petter Gleditsch ve Håvard Strand, “Why is There So Much Conflict in The Middle East?.” *Journal of Conflict Resolution* 49, no.1 (2005): 141-165.

Stodola, Petr, et al. “Modelling Militarized Interstate Disputes Using Data Mining Techniques: Prevention and Prediction of Conflicts.” *The Journal of Defense Modeling and Simulation* 18, no. 4 (2021): 469-483.

Şulul, Cevher. “Doğu Kavramı ve Coğrafi Sınırları.” *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 43, (2018): 153-163.

Wang, Wenjian. ve Xu, Zongben. “A Heuristic Training for Support Vector Regression.” *Neurocomputing* 61, (2004): 259-275.

Yerasimos, Stefanos. *Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu*, çev. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Extended Abstract

The history of the Middle East has been filled with wars between states, civil wars, rebellions, revolutions, coups and invasions by foreign powers, and violent conflicts full of ethnic and sectarian conflicts. The geography of the Middle East is arguably referred to as the epicenter of the world crisis, a region that is chronically war-prone and where the world's most prolonged conflicts take place. The Middle East geography, which is a crossroads where East and West meet, has not only been an important trade route, but also a crossing point of beliefs, cultures, and civilizations. While there are many factors in the shaping of the Middle East geography, the interaction of six primary historical, cultural, and contemporary factors –Islam, the Ottoman Empire, European colonialism, the establishment of the State of Israel, oil, and the role of the USA– has an important place.

With the effect of its geo-strategic location and rich natural resources, the Middle East geography has been the scene of various conflicts and wars in different periods of history. Therefore, the international relations of the Middle East have been dominated by uncertainty and conflict. Civil wars and conflicts in the region range from the imposition of arbitrary borders and the establishment of many new states following the colonial division of Ottoman lands between France and England after the Sykes-Picot agreement. Arbitrary borders of the colonial powers led to territorial disputes in the Middle East and were among the main causes of conflicts. However, under the wars in the Middle East, territorial conflicts, energy resources, and regime types occupy an important place.

Historically, the existence of datasets for conflicts and wars allows for quantitative modelling of conflicts between states. In this study, the question of to what extent the geography of the Middle East, a region that experienced a relatively large number of interstate military disputes in the post-Cold War period, affected the wars and the probability of war by the 7 independent variables explained comprehensively by Marwala, was handled through empirical research. With this model, the relationship between seven independent variables (alliance, contiguity, distance, major power, capacity, democracy and economic dependency) and interstate dispute as a dependent variable was investigated.

A dataset was created from the binary data of 15 countries between 1990 and 2012. Rows with missing data from the variables in the dataset were excluded from the analysis. Thus, 33,124 data belonging to 7 variables (MID, Alliance, Capacity, Contiguity, Distance, Democracy, and Dependency) were analyzed in the 4732-row data set. Analyses were obtained using logistic regression with RapidMiner (v10). Logistic regression analysis is one of the methods that can be applied in modeling binary dependent variables. The fact that the study was limited to 2012 does not affect our results much. One of the most significant factors in its ineffectiveness is that the Middle Eastern states did not enter a tremendous interstate war after 2000. Although there has been an event that directly affected the region, such as the civil wars that emerged in the Arab Spring, the study examines the militarized dispute between states.

It shows that with logistic regression analysis, MID data is estimated correctly at 94.42%. In other words, the probability of one state in the Middle East fighting another; It can be calculated accurately at a rate of 94.42% by looking at the Alliance, Capacity, Contiguity, Distance, Democracy, and Dependence among them. As a result of the logistic regression analysis, it was concluded that the militarized dispute between states in the Middle East geography was mainly explained by economic dependency and contiguity factors. It has been revealed that the state of militarized dispute is negatively related to economic dependency and positively associated with contiguity. In other words, it has been shown that the Middle Eastern states tend to fight less with the states with which they are economically dependent and more with the states with which they are neighbors. The results presented in this study show that logistic regression analysis can be used successfully and with high accuracy in modeling potential bilateral militarized disputes in the Discipline of International Relations. The analysis of the study can be extended by using artificial neural networks in future studies.